

Virginia Woolf
K SVETILNIKU

prevedla Rapa Šuklje

Izdaja temelji na tisti, ki je na Slovenskem izšla leta 1988. Pri redakciji besedila smo vnesli nekatere besedilne in pravopisne popravke ter odpravili posamezne skladijske posebnosti. Sledili smo izvirniku, kar je botrovalo minimalnim prilagoditvam teksta.

I
Okno

1.

»Ja, seveda, če bo jutri lepo,« je rekla gospa Ramsayjeva. »Ampak s škrjančkom bo treba vstati,« je dodala.

Njenega sinka so te besede strašansko razveselile, kot bi bilo zdaj zagotovo sklenjeno, da bodo napravili ta izlet in bi bil čudež, ki je o njem – kot se mu je zdelo – sanjal leta in leta, po temi ene noči in jadraniu enega dne v dosegu. Ker je že pri šestih letih pripadal kar številnemu rodu ljudi, ki svojih občutkov ne znajo razdruževati, temveč so prisiljeni dopuščati, da jim prihodnji obeti s svojimi radostmi in skrbmi zasenčujejo tisto, kar je pri roki; ker ima za take ljudi že v prvem otroštvu vsak obrat kolesa občutij moč, da kristalizira in pribije trenutek, od katerega sta tisti mrak ali sijaj odvisna, je James Ramsay, ko je, sedeč na tleh izrezoval sličice iz ilustriranega kataloga veleblagovnice vojske in mornarice, opremil pri besedah svoje matere z nebeško blaženostjo podobo nekega hladilnika. Sama radost jo je obrobila. Samokolnica, vrtna kosilnica, šumenje topolov, obledevanje listja pred dežjem, krakanje vran, potrkavanje metel, šuštenje oblek – vse to se je tako barvito in jasno začrtovalo v njegovo zavest, da je imel že svoj zasebni tajnopis, svoj skrivni jezik, čeprav je bil z visokim čelom in strastnimi sinjimi očmi, brezmadežno čistimi in odkritimi, rahlo mršec se ob pogledu na človeške slabosti, prava podoba skrajne in nepopustljive strogosti, da ga je mati, opazujoč ga, kako s škarjami skrbno obrezuje hladilnik, že videla v škrlatu in hermelinu na sodnem stolu ali kot vodjo resnega in pomembnega delovanja v za državo usodnem trenutku.

»Ampak,« je dejal njegov oče, ko se je ustavil pred oknom dnevne sobe, »jutri ne bo lepo.«

Ko bi bila pri roki sekira, grebljica ali sploh kako orožje, ki bi vsekalo luknjo očetu v prsi in ga pri priči ubilo, bi ga James pograbil. Tako skrajna čustva je zbujal gospod Ramsay že s samo prisotnostjo v srcih svojih otrok; ko je, kot zdaj, stal ozek kot nož, oster kot njegovo rezilo in se sarkastično režal ne samo iz veselja, da je razočaral sina in osmešil ženo, ki je bila v vseh pogledih desetstisočkrat boljša od njega (je sodil James), temveč tudi iz nekakšne skrivne domišljavosti zaradi pravilnosti svoje presoje. Tisto, kar je rekel, je držalo. Zmeraj držalo. Bil je nesposoben govoriti neresnico; nikoli ni izkrivljajal dejstev; nikoli spremenil neprijetne besede, da bi koga osrečil ali ustregel kateremu koli živemu bitju in še najmanj svojim otrokom, ki naj se, saj izvirajo iz njegovih ledij, že v zgodnjem otroštvu zavedo, da je življenje težavno; da so dejstva nepopustljiva; in da potrebuješ za pot v tisto legendarno deželo, kjer se pogasijo naša najbolj žareča pričakovanja in se naše krhke barke potopijo v temo (tukaj je gospod Ramsay vzravnal hrbet in zožil drobne sinje oči, gledajoč proti obzorju), predvsem pogum, resnico in moč zdržati.

»Mogoče bo pa lepo – upam, da bo lepo,« je rekla gospa Ramsayjeva in iz nestrpnosti zvila rdečerjavo nogavico, ki jo je pletla. Če jo bo nocoj končala, če se bodo navsezadnje vendarle odpravili k svetilniku, naj bi jo nesli svetilničarju za njegovega fantka, ki ga ogroža tuberkuloza v kolku; hkrati s kupom starih revij in nekaj tobaka, saj, z vsem, kar bo našla ležati naokoli, ne da bi kdo zares potreboval in kar samo nastilja sobo, lahko pa prinese nekaj razvedrila tistim ubogim moškim, ki se gotovo na smrt dolgočasijo, ko ves dan posedajo naokoli in nimajo pod milim nebom kaj početi, razen da likajo svetilko in prirezujejo stenj in grabijo sem in tja po svoji krpi vrta. Kako bi bilo pa tebi pri srcu, če bi bila po mesec dni in v vihnem vremenu še več, odrezana od sveta, na skali, veliki

kot teniško igrišče? je vprašala. In brez pisem in časopisov in ne da bi koga videla? In poročeni ne vidijo žene in ne vedo, kaj je z otroki – da niso nemara zboleli ali si polomili rok in nog pri padcu v kako jamo? In da bi teden za tednom gledala butanje istih mrkih valov in potem doživela prihod groznega neurja, okna, pokrita s pršcem in ptice, ki jih treska ob svetilko, da se ziblje ves stolp in ne moreš niti nosu pomoliti skoz vrata od strahu, da te bo pometlo v morje? Kako bi ti bilo to vseč? je vprašala, obračajoč se posebej na hčerke. Torej, je dodala malce brez zveze, jim moramo preskrbeti vsakršno uteho, ki je v naših močeh.

»Proti zahodu vleče,« je rekel ateist Tansley in razprl koščene prste, da je vel skoznje veter, ker je bil soudeležen pri večernem sprehodu gospoda Ramsayja, gor in dol, gor in dol, po terasi. To je pomenilo, da vleče veter z najslabše možne strani za pristajanje pri svetilniku. Pač, res je, zoprno govoriči, si je priznala gospa Ramsayjeva; grdo je od njega, da je še podkrepil povedano in Jamesa še bolj razočaral; vendar ne dovoli, da bi se mu posmehovali. »Ateist,« mu pravijo, »mali ateist.« Rose se mu roga; Prue se mu roga; Andrew, Jasper, Roger se mu rogajo; celo stari Badger, ki nima niti enega zoba v ustih, šavsa po njem, ker je (kot pravi Nancy) stodeseti mladi možki, ki jih preganja tja do Hebridov, čeprav je toliko prijetneje biti sam.

»Nesmisel,« je rekla gospa Ramsayjeva zelo strogo. Poleg nagnjenja k pretiravanju, ki so ga imeli po njej, in namiga (zelo točnega), da vabi v hišo preveč ljudi in je morala zato nekatere nastaniti na vasi, tudi ni mogla prenašati nevljudnosti do svojih gostov, posebej do mladih moških, revnih kot cerkvena miš, »izjemno sposobnih«, kot je zagotavljal njen mož, in njegovih vnetih občudovalcev, ki so prišli sem na počitnice. Saj, bila je zaščitnica vsega njihovega spola; iz razlogov, ki ji sami niso bili do kraja jasni, zaradi njihovega višetva in poguma, zato, ker sklepajo pogodbe, gospodujejo Indiji,

nadzorujejo finance; in, navsezadnje, zaradi njihovega odnosa do nje, odnosa, ki ga nobena ženska ne bi mogla prezreti in bi vsaka občutila njegovo prijetnost, zaradi nečesa zaupljivega, otroškega, spoštljivega, kar stara ženska lahko sprejme od mladega moškega brez škode za svoje dostojanstvo; in gorje dekletu – bog ne daj, da bi bila to katera njenih hčera! – ki ne bi do kosti in mozga občutila vrednosti tega in vsega drugega, kar še sodi zraven.

Strogo se je obrnila k Nancy. Ne preganja jih, je rekla. Povabili so ga.

Treba je najti pot iz vsega tega. Morda obstaja kaka preprostejša, manj težavna pot, je vzdihnila. Če je pogledala v ogledalo in videla svoje lase sive, svoja lica udrta pri petdesetih, je pomislila, da bi nemara lahko uredila stvari bolje – moža; njegove knjige; denar – toda kar zadeva njo samo, niti za sekundo ne obžaluje svoje odločitve, ne bi se hotela izogniti težavam ali molče preiti prek dolžnosti. Zdaj je zbujal pogled nanjo spoštovanje s primesjo strahu in njene hčere – Prue, Nancy, Rose – so ob njenih strogih besedah o Charlesu Tansleyju vzdignile pogled iznad krožnikov in se samo molče poigravale z izdajalskimi mislimi, ki so jih kuhale same zase, o življenju, ki bo drugačno od njenega; ko ne bo treba neprestano skrbeti za tega ali onega moškega; v njihovih dušah je namreč tičal skrit dvom o obzirnosti in viteštvu, angleški banki in indijskem cesarstvu, s prstani pokritih rokah in čipkah, čeprav je v vsem tem nekaj esence lepote, ki je zbujala v njihovih deklinških srcih možatost in jih pripravila do tega, da so, sede pri mizi pred materinimi očmi, spoštovale njeno čudno strogost, njeno brezmejno vljudnost, podobno kraljici, ki vzdigne iz blata umazano beračevo nogo, da jo umije, ko jih je tako skrajno strogo opominjala zaradi tistega nesrečnega ateista, ki jih je preganjal – ali natančneje, ki je bil povabljen v gosti – na otoku Skye.

»Jutri ne bo pristajanja pri svetilniku,« je rekel Charles Tansley; stal je z njenim možem pri oknu in plosknil v roke. Prav gotovo je rekel dovolj. Želela si je, da bi oba odšla, se še naprej pogovarjala in pustila njo in Jamesa sama. Pogledala ga je. Beden primerek, so rekli njeni otroci, same grbe in luknje. Ne zna igrati kriketa; pika; podrsava z nogami. Sarkastična zverina je, trdi Andrew. Dobro vedo, kaj mu je najljubše – sprehajati se večno gor in dol, gor in dol z gospodom Ramsayjem in pripovedovati, kdo je dobil to nagrado in kdo ono, kdo je »prvovrsten« poznavalec latinskih verzov, kdo »bleščeč, ampak mislim da v jedru gnil«, kdo je nesporno »najspodobnejši fant v Balliolu«, kdo je začasno postavil svojo luč v Bristolu ali Bedfordu pod mernik, pa bo zagotovo še slišati o njem, ko bodo njegova prolegomena h kaki veji matematike ali filozofije – katerih prve strani ima gospod Tansley v krtačnem odtisu pri sebi, če bi jih gospod Ramsay želel brati – zagledala beli dan. O takšnih stvareh se pogovarjata.

Ni si mogla kaj, da se ne bi tudi sama včasih zasmejala. Zadnjič je rekla nekaj o »kot gora visokih valovih«. Ja, je priznal Charles Tansley, malo viharo je. »Niste do kože premočeni?« je vprašala. »Vlažen sem, pa ne skoz in skoz moker,« je odgovoril gospod Tansley, se uščipnil v rokav in potipal nogavice.

Ampak otroci trdijo, da to ni tisto, kar mu zamerijo; tudi ne njegov obraz in ne njegove manire. On sam, njegovo stališče je tisto. Kadar se pogovarjajo o čem zanimivem, o ljudeh, glasbi, zgodovini, o čemer koli, celo, če rečejo samo, da je lep večer in zakaj ne bi sedeli zunaj, Charles Tansley ni zadovoljen, dokler ne obrne vsega skupaj okoli in okoli, tako, da je nekako njemu v čast, oni pa so izničeni, pritirani do roba zaradi njegovega jedkega razkrajanja mesa in krvi vsega živega na tem svetu, so tožili. In potem ti gre v galerijo slik, so rekli, in te vpraša, če ti je všeč njegova kravata. Bog ve, da ti ni, je rekla Rose.

Kradoma kot divjad je osmerica sinov in hčera gospoda in gospe Ramsay izginila od jedilne mize, brž ko je bil obed pri kraju, in se zatekla v svoje spalnice, svoje trdnjave v hiši, kjer ni bilo drugega zavetja za razpravljanje o čemerkoli, o vsem: o Tansleyjevi kravati, o sprejetju zakona o reformah; o morskih pticah in metuljih; o ljudeh; medtem ko je v te podstrešnice, predeljene samo z deščnimi stenami, da je bilo jasno slišati vsak korak in tudi ihtenje švicarskega dekleta, objokujočega očeta, ki je umiral za rakom v neki grisonski dolini – lila sončava in osvetljevala kriketne palice, flanelasta oblačila, črnilnike, posode z barvo, hrošče in lobanje drobnih ptic, in izvabljala dolгим naborkom morske trave, pritrjenim na steno, vonj po soli in algah, kakor so dišale tudi brisače, še polne peska po kopanju.

Spori, razprtije, različna mnenja, predsodki, vpleteni v samo tkivo bitja, oh, zakaj se morajo začeti tako zgodaj, je obžalovala gospa Ramsayjeva. Tako kritični so, ti njeni otroci. Takšne nesmisle govorijo. Odhajala je iz obednice držeč za roko Jamesa, ker ni maral oditi z drugimi. Njej se je zdelo tako nesmiselno izumljati razlike, ko bog ve, da so ljudje že brez tega dovolj različni. Resnične razlike, je premišljala, ko se je ustavila pri oknu dneвне sobe, so zadosti, čisto zadosti. V mislih so ji bili ta trenutek bogati in revni, visoko in nizko stoječi; visoko rojeni so zbujali v njej napol nevoljno spoštovanje, ker ali ne teče po njenih žilah kri tiste zelo plemenite, čeprav malce mitične italijanske rodovine, katere hčere, posejane v devetnajstem stoletju po angleških salonih, so tako očarljivo šušljale in tako divje besnele; vsa njena duhovitost in njeno vedenje in njen značaj izvirajo iz njih in ne iz lenobnih Angležev ali mrzlih Škotov; toda močnejše se je poglobljala v drugi problem, problem bogatih in revežev in v tisto, kar je vsak teden, vsak dan, videla s svojimi očmi tukaj ali v Londonu, ko je obiskala to ali ono vdovo ali s težavo prebijajočo se ženo, s torbo na laktu in zapisnico in svinčnikom, da

bi v skrbno v ta namen načrtane stolpce zapisovala dohodke in izdatke, zaposlenost in brezposelnost, in upala, da bo tako nehala biti zasebnica, katere dobrodelnost je napol potešitev osebne ogorčenosti, napol zadovoljitev osebne radovednosti, in postala tisto, kar je v svoji neizkušeni tako zelo občudovala, namreč preiskovalec, ki osvetljuje socialni problem.

Ko je tako stala pri oknu in držala Jamesa za roko, so se ji zdela vsa ta vprašanja nerešljiva. Sledil ji je bil v dnevno sobo, mladi moški, ki so se mu vsi smejali; stal je pri mizi in živčno nekaj predstavljaj, in ne da bi se ozrla, je vedela, da je pri tem neroden, da se počuti odvečen, izključen. Vsi so že odšli – otroci; Minta Doyle in Paul Rayley; Augustus Carmichael; njen mož – vsi so odšli. Torej se je z vzdihom okrenila in rekla: »Bi vam bilo zelo dolgčas, ko bi me spremili, gospod Tansley?«

V mestu ima pust opravek; napisati mora še pismo ali dve; nemara se bo zamudila deset minut; posadila bo klobuk na glavo. In deset minut pozneje je bila spet tu, s košarico in sončnikom, in je zbujala občutek, da je pripravljena, opremljena za sprehod, ki pa ga mora za trenutek prekiniti, ko sta šla mimo tenisišča, da je vprašala gospoda Carmichaela, ki se je sončil, pripirajoč svoje žolte mačje oči – videti je bilo, da kakor mačje odsevajo zibajoče se veje in bežeče oblake, ne izdajo pa niti z namigom notranjih misli ali čustev – če ima kako željo.

Ker se podajata na veliko ekspedicijo, je rekla smeje. V mesto gresta. »Znamke, pisemski papir, tobak?« je predlagala, ko se je ustavila ob njem. Pa ne, ničesar ni potreboval. Njegove roke so se sklenile na obširnem trebuščku, oči so zamežikale, kot bi želel prijazno odgovoriti na ta dobrikanja (bila je zapeljiva, toda malce živčna) pa ne more, ves pogreznjen v sivo zelen dremež, ki jih vse, ne da bi bile potrebne besede, ovija s široko in ljubeznivo letargijo dobrohotnosti; vso hišo; ves svet; vse ljudi na njem, ker je kanil v

svoj kozarec pri kosilu nekaj kapljic nečesa, kar je bilo po mnenju otrok odgovorno za živi pramen citronsko rumene barve na sicer mlečno belih brkih in bradi. Ničesar ne potrebuje, je zamrmral.

Velik filozof bi lahko bil, je pojasnila gospa Ramsayjeva, ko sta šla po cesti proti ribiški vasi, pa se je nesrečno poročil. Zelo pokonci držeč črni sončnik in premikajoč se z nepopisnim nadihom pričakovanja, kot da jo čaka za prvim vogalom nepričakovano srečanje, je povedala njegovo zgodbo: afero v Oxfordu z nekim dekletom; zgodnjo ženitev; revščino; pot v Indijo; malo prevajanja poezije, »mislim, da zelo lepo«, pripravljenost, poučevati dečke perzijsko ali hindustansko, ampak kaj vse to koristi? – in potem poležavanje na trati, kot sta ga videla.

To mu je laskalo; po vseh prestanih žalitvah ga je tešilo, da mu je gospa Ramsayjeva to zaupala. Charles Tansley je znova oživel. Še, ker je namignila na veličino moškega intelekta celo v propadu, na podrejenost vseh žena – ne da bi dekle grajala in zakon je bil menda kar srečen – prizadevanjem svojih mož, je bil sam s seboj bolj zadovoljen, kot kdaj poprej in ko bi, na primer, najela izvoščka, bi želel sam poravnati voznino. In kar zadeva njeno torbico, je ne bi smel nositi? Ne, ne, je rekla, *to* nosi zmeraj sama. In jo je res. Ja, čutil je, da je to v njej. Čutil je veliko stvari, posebno nekaj, kar ga je vznemirjalo in begalo iz razlogov, ki jih ne bi znal navesti. Všeč bi mu bilo, ko bi ga videla hoditi v sprevodu v halji in doktorskem pokrivalu. Docentura, profesura – čutil se je sposobnega za vse in se videl – ampak kaj gospa gleda? Možaka, ki pritrija lepak. Velika prhutajoča plahta se je sploščila in vsak zamah s čopičem je odkril nove noge, obroče, konje, sijoče rdečine in modrine, čudovito gladke, dokler ni bila polovica zidu pokrita z reklamo za cirkus; sto jezdecev, dvajset nastopajočih tjulnjev, levov, tigrov ... Stegnila je vrat naprej, ker je bila kratkovidna, in prebrala, kako ... »bo obiskal to mesto«. Kako strašno nevarno delo za samorokega človeka,

je vzkliknila, ko stoji takole vrh lestve – levi laketi mu je pred dvema letoma odrezala kosilnica.

»Pojdimo vsi!« je vzkliknila, ko je šla dalje, kot bi jo bili vsi ti jahači in konji napolnili z otroško vriskajočim veseljem, da je pozabila na svoje sočutje.

»Pojdimo,« je dejal, ponavljajoč njene besede, pa z nekakšno cmokavo narejenostjo, ob kateri je kar trznila. »Pojdimo v cirkus.« Ne. Ni zadel pravega tona. Ni imel pravega občutka. Le zakaj ne? se je spraševala. Kaj je pravzaprav narobe z njim? Pristrčno rada ga je imela ta trenutek. Kaj ga kot otroka niso peljali v cirkus? Nikoli, je odvrnil, kot bi bila zastavila natanko tisto vprašanje, ki je želel nanj odgovoriti; kot bi vse te dni hrepenel povedati, da niso hodili v cirkus. Družina je bila številna, devet bratov in sestra in oče je trdo delal. »Moj oče je farmacevt, gospa Ramsayjeva. Drogerijo ima.« Tansley se vzdržuje sam že od trinajstega leta. Zimo je moral dostikrat prebiti brez plašča. Nikoli ni mogel »povrniti gostoljubja« (to so bile njegove suhe, toge besede) na kolidžu. Stvari so mu morale zdržati dvakrat tako dolgo kot drugim; kadil je najcenejši tobak; smrdljivega kot starci v pristanu. Trdo je delal – sedem ur na dan, njegova tema je bila vpliv nečesa na nekoga – šla sta dalje in gospa Ramsayjeva ni prav ujela smisla, samo besedo tu pa tam ... disertacija ... predavateljstvo ... docentura ... profesura. Ni mogla slediti grdemu akademskemu žargonu, ki je drdral tako gostobesedno mimo nje, ampak rekla si je, da zdaj razume, zakaj ga je misel, da bi šel v cirkus, tako zelo spodnesla, revčka, in zakaj je pri priči privlekel na dan vse to o očetu in materi in bratih in sestrah; in poskrbela bo, da se mu ne bodo več posmehovali; s Prue se bo pomenila o tem. Bržčas si želi, da bi mogel reči: z Ramsayjevimi sem šel gledat Ibsena. Grozen snob je – oh, ja, – in neznosen moralist. Čeprav sta namreč že prispela v mesto in hodila po glavni ulici in so hrešče vozili vozovi mimo njiju po kamnitem tlaku, je še kar naprej

govoril, o nastavitvah in poučevanju in delavstvu in o tem, da je treba svojemu razredu pomagati, in o predavanjih – dokler se ji ni zdelo, da je znova pridobil vso samozavest, si opomogel od cirkuša in bil pripravljen (in zdaj ga je spet imela srčno rada) povedati ji – ampak v tem hipu so se hiše na obeh straneh umaknile, prišla sta na plano v pristan in ves zaliv se je razprostiral pred njima in gospa Ramsayjeva se ni mogla vzdržati, da ne bi vzkliknila: »O, kako lepo!«, ker je bil pred njo ta orjaški krožnik poln sinje vode; častitljivi svetilnik, ves oddaljen in strog, v sredini; in na desni, kolikor daleč je seglo oko, zbledavajoče in upadajoče v mehkih, nizkih gubah, zelene peščene sipine, obrasle z gosto divjo travo, ki so bile zmerom videti, kot bi bežale proč, v neko mesečno deželo, kjer ni nobenih ljudi.

To, je rekla, se ustavila in sivina njenih oči je potemnela, to je pogled, ki ga ima njen mož tako rad.

Za hip je obmolknila. Ampak zdaj, je rekla, prihajajo sem umezniki. In res je stal tamkaj, samo nekaj korakov dalje, eden v panamskem slamniku in žoltih škornjih, resno, tiho, prevzeto, čeprav ga je gledalo deset fantičev, njegov okrogli rdeči obraz je izžareval globoko zadovoljstvo, strmel je in ko se je nagledal, pomočil; napojil vrh svojega čopiča v mehkem kupčku zelene ali rožnate. Odkar je bil tukaj pred tremi leti gospod Paunceforte, so takšne vse slike, je rekla, zelene in sive, s citronsko rumenimi jadrnicami in rožnatimi ženskami na obali.

Ampak prijatelji njene babice, je rekla in vrgla diskreten pogled na sliko, ko sta šla mimo, so se zelo trudili; najprej so namešali svoje lastne barve, potem so jih vtrli in potem položili nanje mokre krpe, da bi ostale vlažne.

Torej je gospod Tansley sklepal, da mu hoče predočiti, da je slika tega človeka skrpucalo – se tako reče? Da barve niso solidne? Se tako reče? Pod vplivom tistega nenavadnega čustva, ki je narašča-

lo v njem med vso hojo, se začelo na vrtu, ko je hotel nositi njeno torbo, se okrepilo v mestu, ko ji je hotel povedati vse o sebi, se mu je začelo dozdevati, da je postal on sam in je postalo vse, kar je kdaj vedel, nekako sprijeno. To je bilo strašno čudno.

Stal je v sprejemnici kozave hišice, kamor ga je pripeljala, in čakal nanjo, ki je šla za trenutek gor, obiskat neko žensko. Slišal je zgoraj njen hitri korak; slišal njen glas, vesel, potem zatišan; si ogledoval rogoznice, čajne ročke, steklene zvonce; čakal prav nestrpno; se vneto veselil poti domov, odločen, da bo nosil njeno torbo; slišal nato, da je prišla ven; zaprla vrata; rekla, da morajo puščati okna odprta, vrata pa zapirati in naj se oglasi pri njej, če bi karkoli potrebovali (gotovo je govorila z otrokom), ko je nenadoma vstopila, postala za trenutek molče (kot bi se zgoraj pretvarjala, zdaj pa si za trenutek privošči biti, kar je), za hip obstala čisto negibno pred podobo kraljice Viktorije, dekorirane z modrim trakom Reda podveze; in nenadoma se je zavedel, da je to tisto: to je tisto: – bila je najlepši človek, kar jih je kdaj videl.

Z zvezdami v očeh in tančicami v laseh, s ciklamni in divjimi vijolicami – kakšne neumnosti mu vendar roje po glavi! Saj šteje petdeset let; osem otrok ima. Po cvetnih poljanah stopa in si pritiska na prsi popke, ki so se odlomili in jagenjčke, ki so padli; z zvezdami v očeh in vetrom v laseh. – Vzel je njeno torbo.

»Zbogom, Elsie,« je rekla in šla sta po ulici, sončnik je držala navpik in stopala je, kot bi pričakovala, da bo za vogalom nekoga srečala, Charles Tansley pa je prvič v življenju čutil nenavaden ponos; možak, ki je kopal jarek, je nehal kopati in jo je pogledal; dal je, da mu je roka omahnila in jo je gledal; Charles Tansley je občutil nenavaden ponos; čutil je veter in ciklamne in vijolice, ker je prvič v življenju hodil ob strani lepe ženske. In se polastil njene torbe.

2.

»Ne bo mogoče k svetilniku, James,« je dejal, stoječ pri oknu in izražajoč se nerodno, čeprav se je iz obzirnosti do gospe Ramsayjeve trudil omiliti svoj glas, da bi bil vsaj malo podoben prisrčnemu.

Zoprni možiček, je pomislila gospa Ramsayjeva, le zakaj mora to kar naprej ponavljati?

3.

»Mogoče pa bo sijalo sonce in bodo peli ptički, ko se boš zbudil,« je rekla sočutno in pogladila fantičku lase, ker je videla, kako je potrta zaradi moževe jedke pripombe, da vreme ne bo lepo. Izleta k svetilniku si je strastno želel, to je videla, a kot bi njen mož še ne rekel zadosti s svojo žolčno pripombo, da jutri ne bo lepo, ti gre ta zoprni možiček spet in spet ponavljati isto.

»Lahko da bo jutri lepo,« je rekla in ga pobožala po laseh.

Zdaj ni mogla storiti nič drugega več, kot da je občudovala hladilnik in obračala liste prodajnega kataloga v upanju, da bo naletela na kake grablje ali kosilnico, na kaj, kar bo s svojimi roglji in ročaji terjalo pri izrezovanju skrajno pazljivost in spretnost. Vsi ti mladi moški parodirajo njenega moža, je pomislila; on pravi, da bo deževalo; oni, da bo pravcati vihar.

Toda ko je obrnila list, je bilo njeno iskanje naslikanih grabelj ali kosilnice nenadoma prekinjeno. Hripavo mrmranje z neenakomernimi presledki, ko je romala pipa iz ust in v usta, ki ji je zagotavljalo, da sta možaka srečno pri klepetu, čeprav (sede v okenški niši) ni mogla slišati, o čem teče beseda; ta že pol ure trajajoči šum, pomirljivo uvrščen v lestvico zvokov, ki so ji prihajali na uho, kot denimo udarci žoge ob kriketno palico in kdaj pa kdaj ostri,

bevskaajoči »Na, še to! Še to!« otrok pri igri, je prenehal; tako, da je monotono pljuskanje valov na obalo, ki je večinoma udarjalo ritmično in blažilno spremljavo njenim mislim, kot bi ji, ko je sedela pri otrocih, spet in spet tolažilno ponavljalo besede stare uspavanke, ki jo mrmra narava: »Bdim nad teboj – tvoja opora sem,« in ki pri drugih priložnostih, posebno, kadar se je njen duh malce vzdignil nad trenutno opravilo, nenadoma in nepričakovano ni imelo več tako dobrohotnega pomena, temveč je kot pošastno bobnanje neusmiljeno odmerjalo ure življenja in jo sililo misliti, da bo otok propadel in se pogreznil v morje, in jo svarilo, njo, ki ji je dan minil v naglici zaporednih drobnih opravkov, da je vse bežno in mine kot mavrica – ta zvok, ki so ga bili drugi šumi zakrili in zatemnili, ji je nenadoma votlo zagrmel v ušesih in jo pripravil do tega, da je v nagonski grozi vzdignila pogled.

Nehala sta govoriti; to je bila razlaga. In ker je iz napetosti, ki jo je bila zgrabila, v hipu zapadla drugi skrajnosti, kot v odškodnino za nepotrebno porabo čustvovanja hladni, zabavni in celo za ščepec hudobni, je sklepala, da je ubogi Charles Tansley odpuščen. To je ni kdo ve kako prizadelo. Če njen mož terja žrtve (in terjal jih je), mu je z veseljem žrtvovala Charlesa Tansleyja, ki je gnjavil njenega fantka.

Z vzdignjeno glavo je še za hip prisluškovala, kot bi čakala na kak vsakdanji zvok, kak enakomeren, mehaničen šum; in potem, ko je zaslišala nekaj ritmičnega, napol govorjenega, napol skandiranega z vrta in je njen mož pogrmeval gor in dol po terasi nekaj med godrnjanjem in pesmijo, je bila znova pomirjena, prepričana, da je vse v redu; in ko je povescila pogled, je v knjigi na kolenih našla podobo žepnega noža s šestimi klinami, ki ga je bilo mogoče izrezati samo, če bo James skrajno pazljiv.

Nenadoma jo je glasen krik, takšen, kot bi se iztrgal napol zbuje-nemu mesečniku, nekaj kot

V strašni toči bomb in strellov,

ki je z vso silo treščil v njeno uho, pripravil do tega, da se je zaskrbljeno ozrla, da vidi, če ga je še kdo slišal. Zadovoljno je ugotovila, da samo Lily Briscoe; in to ni štel. Toda pogled na dekle, ki je stalo na robu trate in slikalo, jo je spomnil: glavo mora držati kolikor mogoče v istem položaju za Lilyjino sliko. Lilyjino sliko! Gospa Ramsayjeva se je nasmehnila. S temi drobnimi kitajskimi očmi in zmečkanim obrazom se ne bo nikoli poročila; njenega slikanja ne more resno upoštevati; je pa neodvisno bitijce. Zato jo je imela gospa Ramsayjeva rada in je, ko se je spomnila obljube, sklonila glavo.

4.

Res, skoraj bi bil prekucnil njeno slikarsko stojalo, ko je privihral nadnjo mahajoč z rokami in kričal: »Jezdili smo dobro, smelo,« ampak, na srečo, se je rezko zaobrnil in odjezdil proč, bržčas, da bi slavno padel na vrhovih Balaclave. Ni ga in ga nikoli ni bilo človeka, ki bi bil hkrati tako smešen in tako vznemirljiv. Toda dokler bo ostal pri tem, dokler bo mahal in kričal, je na varnem; ne bo se ustavil in pogledal njene slike. In tega Lily Briscoe ne bi prenesla. Celo ko je gledala gmoto, linije, barve, gospo Ramsayjevo z Jamesom pri oknu, je iztezala tipalke v okolico, da se ne bi kdo priplazil in bi nenadoma odkrila, da gleda njeno sliko. Toda prav zdaj, ko so bili vsi njeni čuti napeti, poživljeni, ko je gledala, se naprezala, dokler je nista barvi zidu in klematisa nad njim naravnost žgali v očeh, se je zavedela, da iz hiše nekdo prihaja, se ji približuje; po hoji pa je nekako uganila, da je to William Bankes, tako da ji je čopič sicer zadrhtel, vendar ni prevrnila platna na travo, kot bi storila, ko

bi šlo za gospoda Tansleyja, Paula Rayleyja, Minto Doyle ali skoraj kogarkoli drugega, temveč ga je pustila na stojalu. William Bankes je obstal pri njej.

Oba sta bila nastanjena na vasi in tako sta pri prihodih in odhodi, ko sta se pozno zvečer poslavljalna na predpražnikih, rekla kdaj kaj malega o juhi, o otrocih, o tem in onem; iz tega je zraslo njuno zavezništvo; torej je zdaj, ko je stal poleg nje s svojim presojevalskim pogledom (dovolj star, da bi bil lahko njen oče, botanik, vdovec, dišeč po milu, zelo tankovesten in opran) kratko malo mirno obstala. Tudi on je samo mirno obstal. Njeni čevlji so odlični, je zaznal. Dovoljujejo prstom, da se naravno iztegnejo. Ker je bil nastanjen v isti hiši kot ona, je že tudi opazil, kako redna je, že pred zajtrkom pokonci in pri slikanju, bržčas sama: najbrž je revna in seveda ni ljubka ali zapeljiva kot gospodična Doyle, je pa zdrave pameti in to jo v njegovih očeh povzdiguje nad tisto mlado damo. Zdaj, na primer, ko se jima bliža Ramsay, kriče in mahajoč z rokami, gospodična Briscoe to prav gotovo razume.

22
23

Eden pa se je spotaknil.

Gospod Ramsay je bolščal vanju. Bolščal je vanju, menda ne da bi ju videl. Oba sta zato prišla v zadrego. Skupaj sta videla nekaj, kar ni bilo namenjeno njunim očem. Vtihatapila sta se v neko zasebnost. Torej, je sklepala Lily, gre bržčas za izgovor, da bi se premaknila, se umaknila iz dosluha, ko je gospod Bankes skoraj pri priči rekel nekaj o tem, da je hladno in predlagal kratek sprehod. Šla bi, ja. Toda le s težavo je odtrgala oči od slike.

Klematis je bil živo vijoličast; zid kričeče bel. Ne zdelo bi se ji pošteno, ko bi spreminjala živo vijoličasto in kričeče belo, ker ju takšni vidi, čeprav je od obiska gospoda Paunceforta v modi videti vse blede, elegantno, napol presojno. Spodaj, pod barvo, je oblika.

Vse je videla tako jasno, tako ukazovalno, dokler je samo gledala; ko pa je vzela čopič v roke, se je vse spremenilo. V tistem trenutnem letu med videnim in njenim platnom, so se je polastili demoni, ki so jo nič kolikokrat pripravili malodane do solz in napravili pot od zamisli do izvedbe tako grozno, kot je za otroka hoja po temnem hodniku. Velikokrat se počuti tako – kot bi se bojevala proti strahotni premoči, da bi ostala pogumna; da bi si rekla: »Ampak to je tisto, kar vidim; to je, kar vidim,« in si tako pritisnila na srce beden ostanek svoje vizije, ki se ji ga tisoč sil na vso moč prizadeva iztrgati. In na tej hladni in vetrovni poti se ji, ko začne slikati, vsiljujejo tudi druge stvari, njena nezadostnost, njena nepomembnost, to, da gospodinji očetu nekje pri Brompton Roadu in mora se krepko truditi, da se ustavlja nagonu (doslej se mu je, hvala bogu, še vselej uprla), vreči se gospe Ramsayjevi pred noge in ji reči – pa kaj bi ji mogla reči? »Zaljubljena sem v vas?« Ne, to ni res. »Zaljubljena sem v vse tole,« in nakazati z roko živo mejo, hišo, otroke? To je nesmiselno, nemogoče. Ne moreš reči tistega, kar misliš.

Torej je samo skrbno odložila čopiče v škatlo, drugega poleg drugega, in rekla Williamu Bankesu: »Kar nenadoma se shladi. Sonce daje menda manj toplote,« je rekla in se ozrla naokoli, ker je bilo še zadosti svetlo, trava še mehko temno zelena, hiša, zavita v zelenje, okrašena z zvezdami purpurnih pasijonk in poljske vrane so spuščale hladne krike z modrine visoko zgoraj. Toda nekaj se je premikalo, pobliskavalo, obračalo v zraku srebrno perut. Bil je vendarle september, sredina septembra, in že po šesti uri zvečer. Torej sta se lagodno napotila po vrtu v isti smeri kot vedno, mimo tenisišča, mimo stepne trave, do prehoda v gosti živi meji, ki so ga čuvale rdeče grozdnate raketice, žareče kot žerjavica živo gorečega oglja, da so bile modre vode zaliva videti med njimi še bolj modre.

Redno vsak večer sta prihajala semkaj, kot bi ju gnala notranja potreba. Bilo jima je, kot da voda odnaša in odplavlja misli, ki so

na kopnem zastale v mrtvilu, in prinaša njunima telesoma celo nekakšno fizično olajšanje. Najprej je utrip barve preplaval zaliv z modrino in srce se je ob njej razširilo in telo je zaplavalo, da ga je naslednji hip zaustavila in zamrazila ščemeča črnina na namršenih valovih. Potem je zadaj, za veliko črno pečino, brizgnil skoraj vsak večer, vendar neredno, da je bilo treba čakati nanj in ti je bil njegov prihod v poseben užitek, v zrak vodometa bele vode; in medtem ko si čakal nanj, si videl, kako blede polkrožno obalo zmeraj znova, val za valom, mehko pregrinjajo z biserovinasto tančico.

Stala sta tamkaj in se smehljala. Čutila sta skupno radost, zbujeno ob vznemirjenih valovih; in nato ob naglem, ostrem diru jadrnice, ki je v loku razklala zaliv in se ustavila; zadrhtela; povabila jadro; in iz naravnega nagona dopolniti podobo sta po tem urnem gibanju oba pogledala na oddaljene sipine in začutila, kako ju je namesto radosti obšla nekakšna žalost – nekaj zato, ker je bila podoba s tem dopolnjena in nekaj, ker čutiš, da oddaljeni razgledi pretrajajo opazovalca za milijone let (je pomislila Lily) in gleda nebo, ki se z njim pogovarjajo, že na nekakšno popolnoma umirjeno zemljo.

William Bankes je ob pogledu na daljne peščene griče mislil na Ramsayja: mislil na neko cesto v Westmorlandu, mislil na Ramsayja, kako sam zase korači po poti, ves zavrt v tisto samoto, ki je videti njegova naravna atmosfera. Toda, se je spomnil Bankes (gotovo v skladu z resničnim dogodkom), to hojo je nenadoma zaustavila neka kura, ki je razprostrla peruti, da bi zavarovala zarod drobnih piščančkov, in nato je Ramsay obstal, pokazal s palico nanjo in rekel: »Kako ljubko – ljubko,« in besede so osvetlile njegovo srce za Bankesa z nepričakovane strani, prikazale so njegovo preprostost, naklonjenost ponižnim stvarim; ampak njuno prijateljstvo se je končalo, tamkaj menda, na tistem končku poti. Ramsay se je potem poročil. In nato je iz tega ali onega razloga njunemu prijateljstvu zmanjkalo vsakega soka. Ne mogel bi reči, po čigavi krivdi,

toda čez nekaj časa je novost nadomestilo ponavljanje. Srečevala sta se, da bi se ponavljala. V tem nemem dvogovoru s peščenimi griči je Bankes vendarle trdil, da se njegova ljubezen do Ramsayja ni zmanjšala; a tam, med sipinami onkraj zaliva, je ležalo njegovo prijateljstvo vso živo in resnično, kot telo mladeniča, ki že stoletje počiva v močvirju s še svežo rdečico na ustnicah.

Zaradi tega prijateljstva in nemara tudi zato, da bi se sam pred seboj opral očitka, da se je posušil in skrčil – Ramsay namreč živi v pravcati zmešnjavi otrok, medtem ko je Bankes brez otrok in vdovec – ga je skrbelo, da Lily Briscoe ne bi podcenjevala Ramsayja (po svoje velikega človeka) in bi pravilno razumela, kakšno je njuno medsebojno razmerje. Njuno prijateljstvo je bilo spočeto pred leti in leti in se je izčrpalo na neki poti v Westmorlandu, kjer je kokoš razprostrla krila pred svojimi piščančki; po tistem se je Ramsay oženil in ker so šle njune poti narazen, je prišlo, gotovo ne da bi bil kdo tega kriv, pri njunih vnovičnih srečanjih do nekakšnega nagnjenja k ponavljanju.

Ja. Tako je to. Končal je. Se odvrnil od razgleda. In ko se je gospod Bankes obrnil, da se vrne po drugi poti, po kolovozu, se je zavedel stvari, ki ne bi pritegnile njegove pozornosti, ko mu ne bi tiste sipine razkrile trupla njegovega prijateljstva, ležečega z rdečico na ustnah v močvirju – na primer Cam, tistega dekletca, Ramsayjeve najmlajše. Nabirala je na bregu grobeljnice. Divja je in strastna. Ni marala dati »rožice gospodu«, kot ji je naročila pestunja. Ne! ne! ne! ni marala! Stisnila je pest. Zacepetala. In gospod Bankes se je počutil starega in užaloščenega in kot bi mu nekako predočila, da nima prav s svojim prijateljstvom. Gotovo se je posušil in skrčil.

Ramsayjevi niso bogati in pravi čudež je, da so vse to zmogli. Osem otrok! Osem otrok, ki naj jih redi filozofija! Tukaj prihaja še eden, to pot Jasper, ptiče gre streljat, pravi malobrižno, in mimogrede zgrabi Lily za roko in zamahne z njo kot z ročajem črpalke,

da mora gospod Bankes bridko pripomniti, kako je *ona* priljubljena. In misliti morajo tudi na njihovo šolanje (seveda, lahko da ima gospa Ramsayjeva kaj lastnega premoženja), da čevljev in nogavic, ki jih gotovo vsak dan sproti potrga ta »sijajna mladež«, sami veliki, oglati, neusmiljeni primerki, sploh ne omeni. Nikakor ne zmore tega, da bi zagotovo vedel, kateri je kateri, ali kako gredo po vrsti. Zase jim je našel imena po angleških kraljih in kraljicah: Cam Brezbožna, James Okrutni, Andrew Pravični, Prue Lepa – Prue bo namreč zagotovo lepotica, si je dejal, kako bi se mogla temu ogniti? – in Andrew bo bister. In ko se je vzpenjal po kolovozu in je Lily odgovarjala z ja in ne na njegove pripombe in jih še prekašala s svojimi (bila je pač zaljubljena v vse skupaj, zaljubljena v ta svet), je tehtal Ramsayjev primer, ga pomiloval, mu zavidal, kot bi ga videl odvreči ves sijaj osamljenosti in strogosti, ki ga je poveleževal v mladosti, in se dokončno podvreči prhutajočim perutim kokodakajoče domačnosti. Nekaj je s tem pridobil – William Bankes je priznaval, da je; prijetno bi bilo, ko bi mu bila Cam pripela rožico na jopič ali splezala na njegov hrbet, kot je na očetovega, da si ogleda bruhaajoči Vezuv; toda stari prijatelji si ne morejo kaj, da ne bi občutili, kako je nekaj njegovega to tudi uničilo. Kaj bi zdaj neznanec mislil o njem? Kaj misli tale Lily Briscoe? Kako bi človek ne opazil, da se ga vse bolj oprijemajo nekakšne navade, čudaštva, nemara šibkosti? Osupljivo je, da se človek njegovega intelekta lahko tako globoko priklanja – pa to je prehud izraz – da je lahko tako močno odvisen od tuje pohvale?

»Oh,« je rekla Lily, »ampak pomislite na njegovo delo!«

Kadarkoli je »pomislila na njegovo delo«, je čisto jasno zagledala pred seboj veliko kuhinjsko mizo. Tega je bil kriv Andrew. Vprašala ga je, o čem pišejo očetove knjige. »O subjektu in objektu in naravi resničnosti,« je odgovoril Andrew. In ko je vzkliknila, Ljubi

svet, njej se niti ne sanja, kaj to pomeni, ji je dejal: »Predstavljaš si kuhinjsko mizo, ne da bi bila v bližini.«

Torej je vselej, če je pomislila na delo gospoda Ramsayja, videla pred seboj poribano kuhinjsko mizo. Zdaj se je zataknila v rogovilo bližnje hruške, prispela sta namreč do sadovnjaka. In Lily je z mučnim naporom koncentracije osredotočila duha ne na srebrno hrapavost drevesnega lubja ali na ribicam podobno listje, temveč na prikazen kuhinjske mize, ene tistih zribovanih deščeni miz, vlaknastih in grčastih, katerih vrline kot da so razkrila leta trdega, poštenega truda, kako, zataknjena tamkaj, moli vse štiri noge v zrak. Seveda, če kdo prebija svoje dni z gledanjem takšnih oglatih esenc, s spreminjanjem očarljivih večerov, njihovih plamenečih oblakov in modrine in srebrnine, v belo deščeno štirinožno mizo (in tako početje je znamenje najbolj izbranih duhov), ga kajpada ni mogoče meriti z istimi merili kot navadnega človeka.

Gospodu Bankesu je bilo všeč, da je zahtevala »pomislite na njegovo delo«. Mislil je nanj, spet in spet. Nešteto krat je rekel: »Ramsay je eden tistih, ki dajo svoje najboljše pred štiridesetim letom.« Dal je pomemben prispevek filozofiji v drobni knjižici, ko jih je imel šele petindvajset; vse, kar je prišlo pozneje, je bilo bolj ali manj dopolnitev, razširitev, ponavljanje. Ampak število tistih, ki dajo nedvomljiv prispevek k čemurkoli, je zelo majhno, je dejal in se ustavil pri hruški, odlično oščetkan, tankovestno natančen, izbrano kritičen. Nenadoma, kot bi to sprožil gib njegove roke, se je breme njenih nakopičenih vtisov o njem nagnilo in v mogočnem plazu je zgrmelo navzdol vse, kar je zanj čutila. To je bil prvi občutek. Potem se je v njej vzdignilo kot hlap jedro njegovega bitja. To je bil drugi. Bilo ji je, kot da je vsa prežeta s silovitostjo svoje zaznave; njegove strogosti; njegove dobrote. V meni zbuja spoštovanje vsak vaš atom (ga je molče nagovorila); niste nečimrni, popolnoma brezosebni ste; odličnejši ste kot gospod Ramsay; najsijajnejše človeško bitje ste,

kar jih poznam; ne žene nimate ne otrok (brez senčice seksualnosti si je želela skrbeti za to osamljenost), živite za znanost (nehote so ji vstali pred očmi prerezani krompirji); hvalisanje bi občutili kot žalitev; vi velikodušni, heroični mož čistega srca! Toda hkrati se je spomnila, da je prispel celo semkaj s svojim osebnim slugo; da je hud, če zleze pes na stol; da je zmožen ure in ure suhoparno predavati o soli v povrtninah (dokler gospod Ramsay s treskom ne zapusti sobe) in zlonamernosti angleških kuharic.

Kaj pa iz vsega tega sledi? Kako presojamo ljudi, kaj si mislimo o njih? Kako seštejemo to in ono in sklepamo, da imamo človeka radi ali ga ne maramo? In, navsezadnje, kaj te besede sploh pomenijo? Ko je kakor pribita stala pri hruški, so nanjo vtisi o teh dveh moških kar deževali in slediti njenim mislim je bilo, kot bi zasledoval glas, ki govori prehitro, da bi ga mogel svinčnik dohajati, in glas je bil njen lastni glas in govoril je brez prišepetavanja nepobitne, vekotrajne, nasprotujoče si stvari, tako da so bile celo grče in razpoke v hruškinem deblu nepreklicno in za večno pribite tjakaj. Vi premorete veličino, je nadaljevala, gospod Ramsay pa je nima. Siten je, sebičen, nečimrn, egocentričen; razvajen je; tiranski; gospo Ramsayjevo izčrpava do smrti; ima pa nekaj, česar vi (se je obračala na gospoda Bankesa) nimate; plamenečo neposvetnost; nič ne ve o drobnjarijah vsakdanjosti, rad ima pse in svoje otroke. Osem jih ima. Vi nimate nobenega. Kaj ni prišel zadnjič zvečer dol v dveh suknjičih in dal, da mu je gospa Ramsayjeva strigla lase nad posodo za puding? Vse to je poplesavalo gor in dol kot roj mušic, vsako zase, pa vendar vse čudovito pod čudovitim nadzorstvom v nevidni raztegljivi mreži – poplesavalo je gor in dol v Lilyjini duševnosti, v vejah hruške in okoli njih, kjer je še zmeraj visela – ne da bi bila prisotna – zribana kuhinjska miza, simbol njenega globokega spoštovanja za razum gospoda Ramsayja, dokler se ni njena misel, ki se je sukala vse hitreje in hitreje, razletela od notranje napetosti; občutila je olajšanje;